

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 26 mars 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om rätt för tjänstemannaorganisationerna att i vissa mål representeras i arbetsdomstolen, arbetsrådet och försäkringsrådet.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 10 i första kammaren av herr *Holmström m. fl.* och nr 25 i andra kammaren av herrar *Håstad* och *Skoglund* i Doverstorp.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag snarast möjligt angående en sådan ändring av arbetsdomstolens, arbetsrådets och försäkringsrådets sammansättning, att tjänstemannaorganisationerna bliva representerade i mål, som beröra deras intressen.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt 2 § i *lagen den 22 juni 1928 om arbetsdomstol* skall denna domstol, vilken har att avgöra mål rörande kollektivavtal samt vissa andra tvister, bestå av ordförande och sex ledamöter.

I 3 § föreskrives, att ordföranden och två ledamöter skola förordnas av Konungen för viss tid bland personer, som icke kunna anses företråda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Ordföranden och en av ledamöterna, vilken skall förordnas att vara vice ordförande, skola vara lagkunniga och i domarvärv erfarna. Den andre ledamoten skall äga särskild insikt och erfarenhet i arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor. För vardera ledamoten skall Konungen förordna två ersättare, som uppfylla de för ledamoten stadgade behörighetsvillkoren.

Beträffande arbetsdomstolens övriga fyra ledamöter föreskrives i 4 §, att de skola förordnas av Konungen för två år i sänder, två efter förslag av svenska arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd och två efter förslag av landsorganisationen. För vardera sidan skola enligt samma regler förordnas fyra ersättare. Förslag skall för att vinna avseende upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola förordnas för den sidan.

Enligt 10 § är arbetsdomstolen domför med ordförande och fyra ledamöter. Av ledamöter, som avses i 4 §, skola lika många närvara för vardera sidan.

Slutligen må nämnas, att, om ledamot vid något rättegångstillfälle skulle utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra och ersättare ej kan tillkallas, ordföranden enligt 7 § äger kalla annan lämplig person i stället.

Enligt 9 § i *lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning* skall arbetsrådet bestå av minst sju ledamöter, vilka utses av Konungen för en tid av två år i sänder. Av ledamöterna skola två utses bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50 000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50 000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, skall förordnande ändock av Konungen meddelas.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne.

Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju ledamöter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare närvara.

Enligt 9 § *lantarbetstidslagen den 18 juli 1942* skall arbetsrådet ha en i viss mån ändrad sammansättning vid handläggning av ärenden, som avses i denna lag. Konungen skall nämligen för tjänstgöring i arbetsrådet för viss tid utse två med jordbruksförhållanden förtrogna ledamöter. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivarsammanslutningar. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av landsorganisationen, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av de sålunda utsedda ledamöterna skola i enahanda ordning utses minst två suppleanter, av vilka en bör vara förtrogen med förhållandena inom trädgårdsskötseln. Motsvarande bestämmelser angående arbetsrådets sammansättning i vissa fall finnas i *arbetstidslagen för detaljhandeln* och *butikstängningslagen*, båda utfärdade den 18 juli 1942. I förstnämnda lag stadgas, att Konungen för tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i lagen, skall för viss tid utse två med detaljhandels förhållanden förtrogna ledamöter. Suppleanterna skola vara förtrogna med förhållandena inom detaljhandel eller annan verksamhet, som avses i lagen. De två ledamöter, som

Konungen skall utse jämlikt stadgande i butikstängningslagen, skola vara förtrogna med förhållandena inom lagens tillämpningsområde. För deras suppleanter uppställas inga särskilda behörighetsvillkor.

Enligt lagen den 29 juni 1917 om försäkringsrådet skall detta råd bestå av minst sju ledamöter. Två av dessa skola representera arbetsgivarna och två arbetarna. Dessa ledamöter jämte tre suppleanter för envar av dem förordnas av Konungen för två år i sänder efter förslag, som avgivas på sätt nedan närmare anges.

Övriga ledamöter, av vilka en skall vara rådets chef, utnämnas omedelbart av Konungen. Minst två av dem skola vara lagkunniga män.

Förslag till ledamöter och suppleanter, som skola representera arbetsgivarna, må avgivas av förening av arbetsgivare med minst 100 medlemmar och förslag till ledamöter och suppleanter, som skola representera arbetarna, av förening av arbetare med minst 10 000 medlemmar. Därjämte må förslag till representanter för arbetsgivarna eller för arbetarna avgivas av det eller de landsting, som Konungen bestämmer, ävensom av korporation eller förening, vilken Konungen, efter därom av försäkringsrådet gjord framställning, finner böra tillerkännas rätt att avgiva sådant förslag.

Ärenden, som enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete skola behandlas av försäkringsrådet, prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra ledamöter, om de äro ense om beslutet. Av dessa ledamöter skall en vara representant för arbetsgivarna och en för arbetarna. I behandling av viktigare ärende enligt olycksfallsförsäkringslagen eller av ärende av allmän betydelse skola minst sju ledamöter deltaga, av vilka två skola vara representanter för arbetsgivarna och två för arbetarna.

Frågan om *arbetsdomstolens* sammansättning har under förarbetena till 1928 års lagstiftning varit föremål för synnerlig uppmärksamhet. Att vissa ledamöter av arbetsdomstolen skulle tillsättas efter förslag av föreningar av arbetsgivare och arbetare förutsattes allmänt. Däremot voro meningarna delade, vem förslagsrätt i dylikt hänseende skulle tillkomma. Utskottet får beträffande de åsikter, som härutinnan uttalats, hänvisa till sitt utlåtande nr 29 vid 1938 års riksdag, sid. 2—6.

Enligt 29 § i lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt skola mål, som avse tillämpning av lagen, med visst undantag upptagas och avgöras av arbetsdomstolen. Vid sin granskning av förslaget till nämnda lag anförde lagrådet bl. a.:

Av synnerlig betydelse är frågan om den ordning, som skall gälla för prövning av mål rörande tillämpningen av den lagstiftning, som nu föreslås. Till den under utredningen ganska enstämmigt uttalade uppfattningen att denna prövning åtminstone i allmänhet lämpligen bör anförtros åt arbets-

domstolen vill lagrådet ansluta sig. Ett ändamålsenligt ordnande av denna angelägenhet erbjuder dock organisatoriska svårigheter. Departementschefen har ansett hinder ej möta för att arbetsdomstolen med nuvarande sammansättning handlägger jämväl mål om föreningsrätt enligt den nu föreslagna lagen, och han har icke berört samma spörsmål i avseende å den befogenhet att avgöra även vissa frågor rörande förhandlingsrätten, vilken jämlikt föreliggande förslag till ändring i lagen om medling i arbetstvister skall tillkomma arbetsdomstolen. Denna ståndpunkt, som torde överensstämma med förevarande förslags allmänna tendens att även i fråga om privatanställda låta lagstiftningens innehåll följa de för kollektivavtal gällande reglerna, kan lagrådet icke biträda. Såväl från principiella som från praktiska utgångspunkter synes det vara uteslutet, att den representation för intressegrupper, vilken tillkommit för arbetsdomstolens handläggning av nuvarande mål om kollektivavtal, kan i allt få vara densamma vid behandling av frågor, vilka i och med att de avse de privatanställdas rättsställning uppenbarligen beröra intressen av ofta väsentligen annat slag. I detta viktiga avseende föreligger icke något förslag eller ens någon utredning, och även i denna omständighet finner lagrådet ett hinder för att till genomförande förorda de remitterade förslagen.

I proposition nr 240 till 1936 års riksdag med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt yttrade föredragande departementschefen, statsrådet Möller, i anledning av vad lagrådet sålunda anfört:

Den av lagrådet berörda frågan om ändring i arbetsdomstolens sammansättning synes i och för sig värd beaktande. Emellertid har arbetsdomstolen redan för närvarande att handlägga mål berörande intressegrupper, som icke äro representerade i arbetsdomstolen, och de nya mål, som nu skulle förläggas dit, torde åtminstone till en början knappast kunna förväntas bliva särskilt talrika eller krävande till sin beskaffenhet. Det synes mig därför icke erforderligt att uppskjuta den nu föreslagna lagstiftningen i avbidan på lösningen av frågan om arbetsdomstolens sammansättning, vilken givetvis kräver en närmare utredning. Snarare torde det vara en fördel att vid en sådan utredning kunna taga hänsyn till någon tids erfarenhet rörande tillämpningen av bestämmelserna om förenings- och förhandlingsrätt.

I likalydande motioner I: 428 av herr Hamrin m. fl. och II: 820 av herr Andersson i Rasjön m. fl. hemställdes bl. a. dels om sådan ändring i 10 § lagen om arbetsdomstol, att arbetsdomstolen skulle i mål, som ej rörde kollektivavtal, vara domför med ordförande och två ledamöter, varvid ledamot, som avsåges i 4 §, ej skulle få deltaga i handläggning av sådant mål, dels ock att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag angående ändring av arbetsdomstolens sammansättning vid handläggning av mål rörande privatanställda och andra utanför landsorganisationen stående arbetstagare.

I likalydande motioner I: 429 av herr Bagge m. fl. och III: 823 av herr Skoglund m. fl. föreslogs, att i lagen om förenings- och förhandlingsrätt skulle upptagas en bestämmelse av innehåll, att Kungl. Maj:t för behandlingen av sådana mål, som skulle upptagas och avgöras av arbetsdomstolen, skulle utöver de ledamöter jämte ersättare, som förordnades enligt lagen

om arbetsdomstol, för en tid av två år i sänder utse två ledamöter med särskild insikt i industri och handel, två ledamöter med särskild insikt i jordbruk samt fyra ledamöter, som kunde anses företräda olika grupper av arbetstagare, jämte ersättare för dem. I mål, som avsåge tillämpningen av lagen om förenings- och förhandlingsrätt, skulle domstolen vara domför med ordförande och fyra ledamöter. Bland ledamöter och ersättare, som företrädde särskilda intressen, skulle ordföranden tillkalla dem, som i det särskilda fallet ägde största sakkunskap, därvid dock skulle iakttagas, att motsatta intressen om möjligt bleve i lika mån företrädde.

Andra lagutskottet, som behandlade propositionen och motionerna, anslöt sig i sitt utlåtande nr 58 till den uppfattningen, att mål, som avsåge tillämpningen av lagen, borde upptagas och avgöras av arbetsdomstolen. Utskottet ansåg emellertid, att tillräcklig utredning icke förelåge för att utskottet skulle kunna föreslå någon ändring av denna domstols sammansättning för behandlingen av sådana mål. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följde arbetsdomstolens verksamhet samt, om anledning därtill visade sig föreligga, toge under övervägande, huruvida domstolen genom ändrad sammansättning vid behandling av mål på förevarande rättsområde borde göras mera representativ för de intressen, som i fråga om dessa mål gjorde sig särskilt gällande.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande i denna del.

I likalydande motionerna I: 110 av herr Gärde och II: 202 av herr Bergvall m. fl. yrkades vid 1938 års riksdag, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av och sättet att bereda representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen jämte därmed sammanhängande spörsmål samt om de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Beträffande innehållet i yttranden, som avgåvos till andra lagutskottet i anledning av dessa motioner, får utskottet hänvisa till sitt utlåtande nr 29 nämnda år, sid. 17—24.

I nämnda utlåtande anförde utskottet:

De nu föreliggande motionerna hava tillstyrkts av de anställdas centralorganisation. Arbetsgivareföreningen har i princip anslutit sig till tanken, att de anställdas önskemål om en representation i arbetsdomstolen tillgodoses i någon därför lämplig form. Landsorganisationen har förklarat sig sakna anledning att motsätta sig den begärda utredningen, varvid emellertid framhållits, att en ändring i arbetsdomstolens sammansättning syntes med hänsyn till vikten av största möjliga kontinuitet böra ifrågakomma endast därest ett verkligt behov av ändring ådagalades.

Arbetsdomstolens ordförande har förklarat sig vara i princip ense med motionärerna. Enligt hans mening kunde det omöjligen förnekas, att tjänstemännen både socialt och i fråga om arbetsförhållanden representerade en annan miljö än kroppsarbetarna. Det vore ett konsekvent fullföljande av grunderna för domstolens sammansättning, att representanter för tjänste-

männen inträdde i domstolen vid handläggningen av mål, som rörde tjänstemannaförhållanden. Denna representation borde icke vara motiverad av tjänstemännens intressen i och för sig utan därav, att det vore en fördel för rättskipningen, att den högre sakkunskap, som tjänstemännen ägde i fråga om sina egna problem, tillfördes domstolen på samma sätt, som nu skedde i fråga om kroppsarbetarna. Arbetsdomstolens ordförande har emellertid ändock ställt sig tveksam med hänsyn till ovissheten, huruvida särskilda tjänstemannarepresentanter komme att erhålla tillräckliga arbetsuppgifter för att kunna växa in i ställningen som ledamöter i domstolen. Det vore enligt hans mening dessutom förenat med icke obetydliga tekniska svårigheter att skapa en särskild tjänstemannarepresentation vid domstolen. Arbetsdomstolens ordförande har slutligen erinrat därom, att det vid övervägandet av frågan, om en lagändring i motionernas syfte borde genomföras, också måste undersökas, huruvida i mål rörande tjänstemäns förhållanden en särskild sammansättning av domstolen vore påkallad jämväl på arbetsgivaresidan.

Utskottet vill fästa uppmärksamheten på att olika uppfattningar råda beträffande uttrycket »privatanställda». I förevarande motioner har detta uttryck använts i en tämligen snäv bemärkelse för att beteckna de s. k. privat-tjänstemännen, under det att utskottet för sin del i tidigare sammanhang med uttrycket åsyftat alla i enskild tjänst anställda personer.

Utskottet kan i allt väsentligt ansluta sig till vad arbetsdomstolens ordförande i förevarande ärende anført. Enligt utskottets uppfattning tala emellertid övervägande skäl för att frågan om arbetsdomstolens sammansättning göres till föremål för en ingående omprövning. Denna undersökning bör enligt utskottets mening läggas på en bredare grund än vad motionärerna väl åsyftat och avse möjligheten och lämpligheten att bereda representation i arbetsdomstolen för sådana grupper av arbetstagare och arbetsgivare över huvud taget, vilkas arbetsområden icke anses kunna på ett fullt tillfredsställande sätt företrädas av de ledamöter i domstolen, vilka tillsatts efter förslag av landsorganisationen och arbetsgivarföreningarnas förtroenderåd. Det är givetvis av synnerlig vikt, att arbetsdomstolen har en sådan sammansättning, att den omfattas med förtroende av de berörda parterna. Men det är också ett allmänt intresse av stor betydelse, att arbetsdomstolens sammansättning icke växlar i sådan utsträckning, att kontinuiteten i dess arbete äventyras. Enligt utskottets mening torde det möta betydande svårigheter att nå fram till en tillfredsställande lösning, och utskottet vill framhålla, att en ändring i reglerna rörande arbetsdomstolens sammansättning givetvis ej bör komma till stånd med mindre påtagliga fördelar ur det allmännas synpunkt därigenom kunna förväntas.

Vad slutligen angår frågan om ändrad sammansättning av arbetsrådet och försäkringsrådet vill utskottet endast uttala, att, ehuru behovet av ändring i förevarande hänseende torde vara mindre än i fråga om arbetsdomstolen, skäl dock tala för att jämväl detta spörsmål ägnas uppmärksamhet i samband med den av utskottet ovan förordade utredningen.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en översyn av bestämmelserna rörande arbetsdomstolens, arbetsrådets och försäkringsrådets sammansättning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vad utskottet hemställt vann riksdagens bifall (riksdagens skrivelse den 5 april 1938, nr 166).

Genom remiss den 8 juli 1938 har Kungl. Maj:t anbefallt arbetsdomstolen, arbetsrådet och försäkringsrådet att avgiva utlåtande över riksdagens skrivelse. Sådant utlåtande har till Kungl. Maj:t inkommit från försäkringsrådet, däremot icke från arbetsdomstolen eller arbetsrådet.

Uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 september 1942 har De anställdas centralorganisation anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allmän översyn av bestämmelserna rörande arbetsdomstolens, arbetsrådets och försäkringsrådets sammansättning.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen, har riksdagen under åberopande av vad som anförts i andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 29 vid 1938 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 april 1938 anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en översyn av bestämmelserna rörande arbetsdomstolens, arbetsrådets och försäkringsrådets sammansättning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Nämnda översyn har påbörjats, men utredningen har ännu icke slutförts.

Utskottet.

Utskottet har i förenämnda utlåtande — däri utskottet förklarat sig i allt väsentligt kunna ansluta sig till ett av arbetsdomstolens ordförande i ärendet avgivet yttrande — framhållit, att övervägande skäl talade för att frågan om arbetsdomstolens sammansättning gjordes till föremål för en ingående omprövning. Denna undersökning borde avse möjligheten och lämpligheten att bereda representation i arbetsdomstolen för sådana grupper av arbetstagare och arbetsgivare överhuvud taget, vilkas arbetsområden icke kunde anses på ett fullt tillfredsställande sätt företrädas av de ledamöter i domstolen, vilka tillsatts efter förslag av landsorganisationen och arbetsgivarförningarnas förtroenderåd. Det vore enligt utskottets mening givetvis av synnerlig vikt att arbetsdomstolen hade en sådan sammansättning, att den omfattades med förtroende av de berörda parterna, men också ett allmänt intresse av stor betydelse, att arbetsdomstolens sammansättning icke växlade i sådan utsträckning, att kontinuiteten i dess arbete äventyrades. Utskottet framhöll, att det torde möta betydande svårigheter att nå fram till en tillfredsställande lösning samt att en ändring i reglerna rörande arbetsdomstolens sammansättning givetvis ej borde komma till stånd med mindre påtagliga fördelar ur det allmännas synpunkt därigenom kunde förväntas.

Vad anginge frågan om ändrad sammansättning av arbetsrådet och försäkringsrådet uttalade utskottet, att, ehuru behov av ändring i förevarande hänseende torde vara mindre än i fråga om arbetsdomstolen, skäl dock talade för att jämväl detta spörsmål ägnades uppmärksamhet i samband med den av utskottet förordade utredningen.

Vad utskottet sålunda anfört i denna fråga vid 1938 års riksdag torde

fortfarande äga sin giltighet. Den utredning rörande arbetsdomstolens, arbetsrådets och försäkringsrådets sammansättning, som påbörjats i anledning av riksdagens skrivelse samma år, bör därför enligt utskottets mening slutföras. Det synes angeläget, att detta sker utan alltför långvarigt dröjsmål.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- 1) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den översyn av bestämmelserna rörande arbetsdomstolens, arbetsrådets och försäkringsrådets sammansättning, varom riksdagen hemställt i skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 april 1938, snarast måtte fullföljas samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda; samt
- 2) att förevarande motioner måtte anses besvarade genom vad utskottet sålunda hemställt.

Stockholm den 23 mars 1943.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman*, *Linder**, *Wistrand*, *Forslund*, *Olof Carlsson*, *Mannerskantz*, *Holstenson** och *Holmbäck**;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Olovson* i Västerås, *Cruse*, *von Seth**, *Larsson* i Östersund*, *Lundgren*, *Andersson* i Eskilstuna* och *Hedlund* i Rådom.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

- 1) av herrar *Forslund* och *Olof Carlsson*;
- 2) av herrar *Cruse* och *Lundgren*, vilka anförde:

Det måste anses vara av ett stort allmänt intresse att arbetsdomstolens sammansättning icke växlar på ett sådant sätt att kontinuiteten i dess arbete äventyras. Skall sammansättningen växla i förhållande till parternas olika samhällsställning eller efter de olika yrkesgrupper som parterna företräda,

så måste kontinuiteten allvarligt äventyras. Det torde för övrigt möta betydande praktiska svårigheter att i förväg bedöma karaktären av de mål som skola avdömas, enär först vid målets handläggning i domstolen tvistefrågornas karaktär kan bli klarlagd. Vad som sagts om arbetsdomstolen kan även gälla arbetsrådet och försäkringsrådet.

Enligt vår mening tala övervägande praktiska skäl mot en ändrad sammansättning av arbetsdomstolen, arbetsrådet och försäkringsrådet och då några fördelar ur det allmännas synpunkt icke kunna uppnås genom en ändrad sammansättning, få vi hemställa,

att förevarande motioner icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.